

Den første Klædefabrik i Odense.

Af N. G. Lange.

Engelstoft skriver i sin Bog „Odense Bys Historie“: „Først 1789 anlagdes den første egentlige Klædefabrik af tvende Ud-lændinge Brødrene Otto, men uagtet den endnu bestod 1794 paa Graabrødre Kirkegaard Nr. 6, hedder det dog 1798 om den, at hvor god den end var, maatte den 2 Gange forlade Byen, formedelst Mangel paa arbejdslystne fattige.“

Disse Oplysninger om den første Klædefabrik i Odense er dog ikke korrekte og skyldes sandsynligvis en Misforstaaelse.

Fabriken grundlagdes af 3 Brødre: Christian Gottlob, Johan Wilhelm og Gottlieb Benjamin Otto,¹⁾ fødte henholdsvis 1740, 1747 og 1748.²⁾

Deres Fader, Dugmager Johan Heinrich Otto, som havde lært sin Profession i Saksen og havde været Mester der, blev i 1754 af den danske Envoyé Kammerherre Bjerregaard kaldt til Danmark med Løfte om Arbejde.¹⁾ Med ham fulgte hans Familie — Hustruen, 4 Sønner og 2 Døtre.

Sønnerne blev alle oplærte i Professionen, Christian Gottlob Otto blev Svend den 18. Februar 1759 og Johan Wilhelm Otto den 2. December 1766.³⁾ Hvornaar Gottlieb Benjamin Otto blev Svend, er det ikke lykkedes at oplyse.

De arbejdede i flere Aar hos Faderen, hvis Fabrik i København forøvrigt gik daarligt, saa han kort før sin Død den 28. December 1772 ansøger Commercekollegiet om Midler til Fabrikens videre Drift. Efter Faderens Død arbejdede de tre Brødre blandt andet 2½ Aar paa „Det kongelige General Ulden Manufactur i Johnstrup“. Fra Johnstrup har de af Værkføreren Daniel Heinrich faaet udstedt en Anbefaling, i hvilken de anbefales som tro og flittige; de har faaet Præmier for godt Arbejde og er iøvrigt fredelige og ærbare.

Da Fabriken i Johnstrup brændte, blev de arbejdsløse, hvorfor de i November 1778 ansøgte Commercekollegiet om et Laan paa 1500 Rdlr. til Etablering af en mindre Fabrik i København.

Dette fik de imidlertid ikke, antagelig fordi Commercekollegiet mente, at saadanne Klædefabriker havde større Livsbetingelser ude i Provinsbyerne, hvor Arbejdskraften var billigere og Omkostningerne i det hele mindre. Derimod maa de have faaet Opmuntring til at anlægge en Fabrik i Provinsen, thi i August 1779 skriver de til Commercekollegiet, at de nu for anden Gang har været i Odense for at bese en Gaard, som til „et Fabrique

kan være nyttigt og tjenligt" og anmodede i den Anledning om Kapital for at blive i Stand til at købe og reparere denne Gaard.

Den committerede, Kammerherre Rosenørn, undersøgte paa Commercekollegiets Vegne Gaarden, en Bygning paa 16 Fag, som var til Salg for 1250 Rdlr., og anbefalede Købet, da den fandtes passende til Fabriksbrug og var velforsynet med Vand, hvad der havde Betydning, saafremt man senere vilde anlægge et Farveri. De nødvendige Reparationer og Forandringer ansloges til et Beløb af 750 Rdlr., og ved kongelig Resolution af 2. September 1779 tilstodes der da de 3 Brødre Otto et Laan paa 2000 Rdlr. samt Hjælp til Anskaffelse af Vævestole og den nødvendige Uld.

Den 25. September s. A. afrejste saa Brødrene til Odense, forsynet med Uldredskaber og Rejsepenge af Generalmagasinets Direktion, og Commissionæren for Handskefabrikerne i Odense blev beordret til at give dem den nødvendige Pengeforstrækning samt føre Opsyn med, at de bevilligede Midler blev rigtigt anvendte. For at sætte dem i Stand til at overvinde de Vanskeligheder, som maatte møde dem i Begyndelsen, tilstodes der dem yderligere ved kongelig Resolution af 4. November s. A. 300 Rdlr. aarlig i 2 Aar.

I Juni 1780 ansøgte Brødrene imidlertid atter om Understøttelse, denne Gang paa 400 Rdlr., til en lille Overskærer- og Farveindretning. Endskønt den Sum, de allerede havde modtaget i Materialer, beløb sig til 3096 Rdlr., fik de dog det ansøgte Beløb, da Anskaffelsen af Overskærer- og Farveindretning betragtedes som uundværlig.

Man kunde nu formode, at Fabriken i Odense efter disse rigelige Understøttelser var kommen i god Gang og var i Stand til at klare sig selv, men dette var ikke Tilfældet. Brødrene Otto sendte i Juni 1781 en Beklagelse til Commercekollegiet over, at det var umuligt at sælge de ved Fabriken fremstillede Varer paa Grund af den overhaandtagende Contrebandehandel og anmodede derfor dette om at gøre noget for at hæmme denne, da de ellers vilde se sig nødsagede til at nedlægge deres Virksomhed.

I Anledning af denne Beklagelse skriver Collegiet til Generalmagasinet, at det overlod dette at tage alle mulige Forholdsregler samt at indkomme med Forslag. Generalmagasinets Direktion svarede herpaa, at den ikke saa sig i Stand til at foreslaa noget Middel til Understøttelse for Brødrene Ottos Fabrik, hvorved den kongelige Kasse tillige kunde sikres mod Tab. De kunde heller ikke skaffe det foreslaaede Interessentskab i Fabriken til Hjælp ved Varernes Afsætning, da den eneste Klædehandler i Odense, Russing, havde erklæret ikke at ville befatte sig dermed.

Direktionen formaede dog sidstnævnte til at antage sig Opsigten med Fabrikens Klædeoplæg samt at føre Bogholderiet og Regnskabet imod at nyde $1\frac{1}{2}$ % af alle de fabrikerede Varer, og

det foresloges derfor, at Fabrikens Direktion og Kasse overdroges ham. Man fandt endvidere, at der burde tænkes paa Midler til billigere Fabrikation, og det anførtes i denne Forbindelse, at Fabrikant Traundorff paa Hvidkilde skulde være i Stand til at fabrikere bedre Frakketøjer til billigere Priser og tilmed have god Afsætning paa disse Varer.

Det lader ikke til, at Ordningen med Russing blev ført ud i Livet, thi hans Navn findes ikke senere omtalt, og de Foranstaltninger, der blev iværksat for at holde Liv i Fabriken, tyder heller ikke paa hans Medvirken.

I Oktober 1781 blev Magasinskræmmer Kettels og Fabrikant Schule sendt til Odense, for at undersøge Fabrikens Forhold. I deres Beretning om denne Undersøgelse forklares, at de Aarsager, der hidtil havde hindret Fabrikens Fremgang, bestod i, at Fabrikanterne selv paa egen Haand havde forfærdiget Varer, som ikke havde været til at sælge, samt Contrebandehandelen. Fabrikens Varer befandtes vel passable, men en Forbedring var alligevel ønskelig i alle Dele. De erklærede dog, at den Understøttelse, Fabriken hidtil havde modtaget, var godt anvendt, og at den vilde florere, naar kun Købmændene vilde bestille deres Varer hos den. For at hjælpe herpaa blev det foreholdt Købmændene, at det vilde blive Fabriken tilladt selv at udskære deres Klæde, hvis de ikke aftog det. Fremdeles foreslog Undersøgerne, at det maatte blive paalagt Fabrikanterne at oplære Drengene ved Fabriken, samt at de forfærdigede Varer maatte halles og efterses saavel for deres egen som for de købendes Skyld og endvidere, at det for Fremtiden blev forbudt dem at fabrikere andre Varer end saadanne, til hvilke de i Forvejen havde modtaget Prøver af Købmændene, samt endelig, at man tilskrev Magistraten om at understøtte Virksomheden paa alle Maader.

Ved den foretagne Opgørelse over Fabrikens Balance opgjordes

Varebeholdning og Redskaber til	6693 Rdlr.
Bygningernes Værdi til	3286 —
	Ialt... 9979 Rdlr.

altsaa lige ved 10000 Rdlr.

De fremkomne Forslag synes dog ikke at have givet Fabriken de nødvendige Livsbetingelser, thi det følgende Aar i Juni (1782) anmodede Fabrikanterne om, at det nyoprettede Handels og Canal Compagnie vilde forhandle Fabrikens Varer, samt om et Laan paa 1000 Rdlr. i Penge og 1000 Rdlr. i spansk Uld imod sammes Tilbagebetaling i Varer, og i Oktober s. A. ansøgte de om Udsættelse med at betale Renter af den laante Kapital. Denne sidste Anmodning afsloges, men det tillodes dem dog, at de maatte levere Varer for den Sum, Renterne beløb sig til.

I Marts 1783 gav Brødrene Otto helt op. I en Skrivelse til Commercekollegiet meddelte de, at de ikke længere saa sig i Stand til at fortsætte deres Klædefabrik, da de ikke kunde faa Afsætning paa deres Varer, og Kollegiet ikke vilde eftergive dem Renterne af Laanene, hvorfor de anmodede dette om at overtage Fabriken og samtidig drage Omsorg for, at de paa anden Maade blev sat i Stand til at skaffe sig en Levevej. For Gottlieb Benjamin Otto blev dette dog ikke nødvendigt, idet han kort Tid efter afgik ved Døden. Han blev begravet den 2. April 1783 i Odense.

Der gjordes nu fra Commercekollegiets Side Forsøg paa at afsætte Fabriken; der var paa den Tid i Odense 3 Købmænd, som havde Lyst til at blive Ejere af den, men deres Tilbud var for lave. Magistraten i Odense tilraadede, at de 2 efterlevende Brødre blev sat i Stand til at fortsætte, saa meget desto mere, som der var rigelig Sikkerhed for Statens Penge (7539 Rdlr.), og i Marts 1784 indsendte den et Pro Memoria fra Brødrene Otto, hvori de ansøgte om:

- 1) at Renterne af deres Gæld maatte eftergives dem i 6 Aar, samt at de i 2 Aar maatte fritages for at afdrage de fastsatte 200 Rdlr. paa Kapitalen.
- 2) at Kollegiet vilde forskaffe dem afsat 19 Stk. hvidt Klæde, da disse Stykker ikke kunde farves i Odense, hvor Farverne ikke havde Kyper, der var store nok.
- 3) at det vilde udvirke, at de for det Blaagaardske Manufacturs Regning kunde underholde 3 à 4 Væve, eller at Fabriken ganske maatte henlægges under nævnte Manufactur.

Magistraten anbefalede Ansøgningen, idet den anførte, at Fabrikanterne, efter at have anvendt alt, hvad de ejede paa Bygninger og Fabrik, ikke kunde fortsætte uden Hjælp, og da en Del af Byens fattige havde Arbejde her, lovede den, at den vilde føre den omhyggeligste Kontrol med Fabriken efter Kollegiets Anvisning. Anmodningen om at maatte arbejde for Blaagaard ansaa Magistraten for særdeles fordelagtig for Ansøgerne.

Direktionen for Dugmanufacturet paa Blaagaard anmodedes derefter om at holde Brødrene Ottos Fabrik i Arbejde. Denne forlangte i den Anledning Oplysninger om Arbejdslønnens Størrelse i Odense, hvilke tilvejebragtes. Direktionen ansaa Arbejdslønnen for at være for høj og mente, at den burde nedsættes, men erklærede sig villig til at skaffe Arbejde til Fabriken, saafremt man kunde opnaa en Forøgelse af Blaagaards Kapital. Dette gik Kollegiet dog ikke med til. Der meddeltes derimod Blaagaards Direktion de Betingelser, paa hvilke Blaagaard kunde overtage Brødrene Ottos Fabrik, Betingelser, som ikke nødvendiggjorde en Kapitalforøgelse.

Der foreligger intet om, at Direktionen har antaget disse Betingelser; men i hvert Fald opnaaedes der Enighed, thi i November 1784 meddelte Fabrikanterne Otto, at Afleveringen af deres Gaard og Fabrik m. m. til Blaagaards Manufactur nu var tilendebragt, ved hvilken Forretning Vurderingen af det hele beløb sig til 8752 Rdlr. 5 Mark $\frac{1}{2}$ Sk., og da den kongelige Fordring hos dem ikke var mere end 7539 Rdlr., blev der en Difference i deres Favør paa 1213 Rdlr. 5 Mrk. $\frac{1}{2}$ Sk., hvilket Beløb de anmodede om at faa udbetalt tillige med 143 Rdlr. 4 Mrk., som de havde til gode for 4 Stk. Klæde, der 3 Aar tidligere var leveret Generalmagasinet.

Om Fabrikens og Brødrenes videre Skæbne er det meget smaat med Oplysninger. Det Beløb, Brødrene havde til Gode i Fabriken, havde de store Vanskeligheder ved at faa udbetalt; gentagne Gange, sidste Gang i April 1786, maatte de søge om at faa deres Tilgodehavende.

De skyldte selv Beløbet bort og truedes hver Dag med Søgemaal. Da der efter 1786 ikke findes mere om denne Sag, maa man haabe, at de har faaet Pengene og saaledes været i Stand til at tilfredsstille deres Kreditorer.

Fabriken førtes videre i Odense til Aaret 1787 sandsynligvis stadig under Brødrene Ottos Ledelse. I 1787 flyttes Fabriken til Fredericia, hvor den endnu bestod 1804 ledet af Christian Gottlieb Otto.⁴⁾

I 1789 oprettedes der mellem Odense By og Fabrikanterne Otto fra Fredericia Kontrakt om, at disse i Odense skulde etablere et Spinderi, som i det mindste kunde skaffe 50 til 100 Personer Arbejde, imod at Byen tilstod dem 40 Rdlr. til Husleje og Lysning samt 24 Læs Tørv.⁵⁾

Hvornaar Spinderiet er blevet aabnet, vides ikke, men i Marts 1792 rejste Johan Wilhelm Otto fra Fredericia til Odense, hvor han blev til Oktober 1795, da han atter rejste tilbage til Fredericia, saa i disse 3 $\frac{1}{2}$ Aar har Spinderiet antagelig bestaaet.⁶⁾ Dette Spinderi er formodentlig Aarsagen til den Misforstaaelse, som findes hos Engelstoft.

Derefter blev de to Brødre i Fredericia til 1804; da flyttede Johan Wilhelm Otto fra Byen.⁶⁾ Aaret efter, den 14. Oktober 1805, døde han yderst fattig i København; hans Hustru og Børn maatte Fattigvæsenet tage sig af.⁷⁾ Christian Gottlieb Otto boede endnu i Januar 1805 i Fredericia,⁶⁾ men derefter er det ikke lykkedes at finde Oplysninger om ham.

-
- Kilder:** 1) Commercekollegiets „Danske Journal“ 1772—1786.
 2) Frederiks tyske Kirke: Konfirmationsprotokol 1757—1764.
 3) Dugmagerlaugets Arkiv. Kbhvns Raadhus.
 4) „Dugmanufacturet paa Blaagaard“s Regnskaber.
 5) Fogtmans Rescripter 25. Juli 1789.
 6) Ekstraskattelister. Odense og Fredericia.
 7) Skifteprotokol. Kbhvn. 21. Juni 1813.